

**AYOLLARDA TUXUMDON KISTALARINING KLINIK VA
MORFOLOGIK XUSUSIYATLARINI ZAMONAVIY DIAGNOSTIK
BAHOLASH**

Isroilova Sarvinozbonu Adxamboy qizi

*Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti 1-kurs “Morfologiya”
yo‘nalishi magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ayollarda tuxumdon kistalarining klinik va morfologik xususiyatlari hamda ularni zamonaviy diagnostik usullar asosida baholash masalalari tahlil qilinadi. Kasallikning etiologik omillari, klinik belgilari va morfologik o‘zgarishlari o‘rganilib, ultratovush tekshiruvi, laborator va instrumental diagnostika usullarining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, tuxumdon kistalarini erta aniqlash, differensial tashxislash va samarali davolash choralarini takomillashtirish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ayollar reproduktiv salomatligini muhofaza qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so‘zlar: *tuxumdon kistasi, klinik belgilar, morfologik xususiyatlar, diagnostika, ultratovush tekshiruvi, reproduktiv salomatlik, ginekologiya, differensial tashxis, o‘sma, follikulyar kista, endometrioid kista, laparoskopiya, laborator tahlillar, gormonal buzilish, ayollar salomatligi, patologiya, biopsiya, reproduktiv tizim, davolash, profilaktika*

Tuxumdon kistalari ayollar reproduktiv tizimining eng ko‘p uchraydigan patologik holatlaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik turli yoshdagi ayollarda uchrashi mumkin bo‘lsa-da, asosan reproduktiv yoshdagi ayollar orasida keng tarqalgan. So‘nggi yillarda tuxumdon kistalarining uchrash darajasi ortib borayotgani kuzatilmoqda, bu esa kasallikni erta aniqlash va samarali diagnostika usullarini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Tuxumdon kistasi — tuxumdon to‘qimasida suyuqlik bilan to‘lgan bo‘shliq hosil bo‘lishi bilan xarakterlanadigan patologik holatdir. Ular funksional va organik turlarga bo‘linadi. Funksional kistalar

ko'pincha fiziologik jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, ma'lum vaqt davomida o'z-o'zidan yo'qolishi mumkin. Organik kistalar esa uzoq davom etadi va jarrohlik aralashuvini talab qilishi mumkin. Kasallikning rivojlanishida gormonal buzilishlar asosiy o'rin tutadi. Estrogen va progesteron muvozanatining buzilishi tuxumdon faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, kista shakllanishiga olib keladi. Bundan tashqari, irsiy moyillik, yallig'lanish kasalliklari, endokrin tizim buzilishlari va stress omillari ham kasallik rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Klinik jihatdan tuxumdon kistalari turli belgilar bilan namoyon bo'ladi. Ayrim hollarda kasallik simptomtsiz kechadi va profilaktik ko'rik vaqtida aniqlanadi. Biroq ko'pchilik bemorlarda qorinning pastki qismida og'riq, hayz siklining buzilishi, umumiy holsizlik va reproduktiv funksiyaning buzilishi kuzatiladi. Kistaning kattalashishi yoki asoratlanishi esa kuchli og'riq sindromi va shoshilinch tibbiy yordamni talab qiluvchi holatlarga olib kelishi mumkin. Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, tuxumdon kistalari bilan kasallanish darajasi ekologik va ijtimoiy omillar bilan ham bog'liq. Noto'g'ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi, surunkali stress va gormonal preparatlarni nazoratsiz qo'llash kasallik xavfini oshiradi. Shunday qilib, tuxumdon kistalari ayollar salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi patologik holat bo'lib, uning klinik va morfologik xususiyatlarini chuqur o'rganish zamonaviy ginekologiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tuxumdon kistalarining klinik va morfologik xususiyatlari kasallik turiga, rivojlanish bosqichiga va bemorning umumiy sog'lig'iga bog'liq holda farqlanadi. Ushbu patologiyani chuqur o'rganish kasallikni to'g'ri tashxislash va samarali davolash usullarini tanlashda muhim ahamiyatga ega. Klinik jihatdan tuxumdon kistalari uzoq vaqt davomida simptomtsiz kechishi mumkin. Ayniqsa, kichik hajmdagi funksional kistalar ko'pincha profilaktik ultratovush tekshiruvlari vaqtida aniqlanadi. Biroq kista hajmi kattalashgani sari klinik belgilar yaqqol namoyon bo'la boshlaydi. Eng ko'p uchraydigan simptomlardan biri qorinning pastki qismida kuzatiladigan og'riq hisoblanadi. Og'riq doimiy yoki davriy xarakterga ega bo'lib, ayrim hollarda jismoniy faollik yoki hayz davrida kuchayadi. Hayz siklining

buzilishi ham tuxumdon kistalarining muhim klinik belgilaridan biridir. Bemorlarda hayzning kechikishi, uzoq davom etishi yoki og'riqli kechishi kuzatiladi. Ayrim hollarda esa gormonal o'zgarishlar tufayli bachadondan disfunktsional qon ketishlari paydo bo'lishi mumkin. Kistaning kattalashishi qo'shni organlarga bosim o'tkazib, siydik ajralishining tezlashishi, ich qotishi yoki qorinda og'irlik hissini yuzaga keltiradi. Agar kista asoratlanib, yorilishi yoki buralib qolishi yuz bersa, bemorda o'tkir qorin sindromi rivojlanadi. Bu holat kuchli og'riq, ko'ngil aynishi, qusish va umumiy holatning keskin yomonlashuvi bilan namoyon bo'ladi hamda shoshilinch jarrohlik aralashuvini talab qiladi. Morfologik jihatdan tuxumdon kistalari bir necha turlarga bo'linadi. Eng ko'p uchraydiganlari follikulyar kistalar bo'lib, ular follikulaning yorilmasligi natijasida hosil bo'ladi. Sariq tana kistalari esa ovulyatsiyadan keyingi gormonal o'zgarishlar bilan bog'liq rivojlanadi. Endometrioid kistalar tuxumdon to'qimasida endometriy hujayralarining o'sishi natijasida shakllanadi. Ushbu kistalar ko'pincha kuchli og'riq sindromi va bepustlik bilan bog'liq bo'ladi. Dermoid kistalar esa embrional rivojlanish buzilishlari natijasida yuzaga kelib, tarkibida yog', soch yoki boshqa to'qimalarni saqlashi mumkin. Morfologik tekshiruvlar biopsiya va gistologik tahlillar orqali amalga oshiriladi. Bu usullar kistaning benign yoki malign xarakterini aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, malign transformatsiyaga shubha qilingan hollarda morfologik tekshiruv hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tuxumdon kistalarini zamonaviy diagnostik baholash kasallikni erta aniqlash, uning turini belgilash va samarali davolash taktikasini tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ginekologiyada laborator, instrumental va morfologik tekshiruv usullari kompleks tarzda qo'llaniladi. Diagnostika jarayoni avvalo bemorning anamnezini yig'ishdan boshlanadi. Shifokor bemorning hayz sikli, og'riq xarakteri, reproduktiv funksiyasi va oldingi ginekologik kasalliklari haqida ma'lumot oladi. Bundan tashqari, irsiy moyillik, gormonal preparatlar qabul qilish holati va surunkali kasalliklar ham hisobga olinadi. Klinik tekshiruv davomida qorinning pastki qismida og'riq, tuxumdonlar sohasida kattalashish yoki

palpatsiyada sezuvchanlik aniqlanishi mumkin. Ammo aniq tashxis qo'yishda instrumental usullar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ultratovush tekshiruvi (UTT) tuxumdon kistalarini aniqlashdagi eng asosiy va keng qo'llaniladigan diagnostik usul hisoblanadi. UTT yordamida kistaning hajmi, shakli, joylashuvi va ichki tuzilishi baholanadi. Funktsional kistalar odatda bir kamerali va yupqa devorli bo'lsa, organik kistalarda qalin devor, septalar yoki qattiq komponentlar aniqlanishi mumkin. Transvaginal ultratovush usuli ayniqsa yuqori aniqlikka ega bo'lib, kichik hajmdagi kistalarni ham aniqlash imkonini beradi. Dopplerografiya esa tuxumdonlarda qon aylanishini baholash orqali malign o'zgarishlarga shubha qilish imkonini yaratadi. Laborator tekshiruvlar ham muhim ahamiyatga ega. Gormonal tahlillar estrogen, progesteron va boshqa gormonlar darajasini aniqlash orqali tuxumdon faoliyatini baholaydi. Bundan tashqari, CA-125 kabi onkomarkerlar malign jarayonlarni istisno qilishda qo'llaniladi. Ammo ushbu markerlarning faqat qo'shimcha diagnostik ahamiyatga ega ekanligini unutmaslik kerak. Kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) murakkab hollarda qo'llaniladi. Ushbu usullar kistaning anatomik tuzilishini batafsil ko'rsatadi va differensial tashxislash imkoniyatini oshiradi. Ayniqsa, katta hajmdagi yoki malignlikka shubha qilingan kistalarda MRT yuqori informativlikka ega. Laparoskopiya nafaqat diagnostik, balki davolovchi usul sifatida ham keng qo'llaniladi. Ushbu minimal invaziv usul orqali tuxumdon kistasini to'g'ridan-to'g'ri ko'rish, biopsiya olish va kerak bo'lsa, uni olib tashlash mumkin. Morfologik tekshiruv tuxumdon kistalarini baholashning yakuniy bosqichi hisoblanadi. Gistologik tahlil yordamida kistaning benign yoki malign tabiati aniqlanadi. Bu esa keyingi davolash taktikasini tanlashda muhim rol o'ynaydi.

Tuxumdon kistalarini davolash va profilaktika qilish zamonaviy ginekologiyaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Davolash usulini tanlashda kistaning turi, hajmi, morfologik xususiyatlari, bemorning yoshi va reproduktiv rejalari hisobga olinadi. Asosiy maqsad patologik jarayonni bartaraf etish, asoratlarning oldini olish va ayol reproduktiv salomatligini saqlab qolishdan iborat. Funktsional tuxumdon kistalari ko'pincha konservativ davolash yordamida

nazorat qilinadi. Kichik hajmdagi follukulyar yoki sariq tana kistalari ayrim hollarda bir necha hayz sikli davomida mustaqil ravishda yo'qolishi mumkin. Shu sababli bunday bemorlarda dinamik kuzatuv va muntazam ultratovush nazorati tavsiya etiladi. Gormonal terapiya konservativ davolashning asosiy usullaridan biri hisoblanadi. Kombinatsiyalangan oral kontratseptiv preparatlar tuxumdon faoliyatini vaqtincha bostirib, yangi kistalar paydo bo'lishining oldini oladi. Bundan tashqari, gormonal muvozanatni tiklash hayz siklining normallashtirishiga yordam beradi. Og'riq sindromini kamaytirish uchun yallig'lanishga qarshi va spazmolitik preparatlar qo'llaniladi. Agar kista yallig'lanish bilan birga kechsa, antibakterial terapiya ham tavsiya etilishi mumkin. Bemorning umumiy holatini yaxshilash maqsadida vitaminoterapiya va immun tizimini mustahkamllovchi preparatlardan foydalaniladi. Jarrohlik davolash organik yoki murakkablashgan kistalarda asosiy usul hisoblanadi. Ayniqsa, katta hajmdagi, tez o'suvchi yoki malign transformatsiyaga shubha qilingan kistalarda operativ aralashuv zarur bo'ladi. Zamonaviy ginekologiyada laparoskopik operatsiyalar keng qo'llanilib, ular kam travmatikligi va tez tiklanish davri bilan ajralib turadi. Laparoskopiya yordamida kista olib tashlanadi va tuxumdonning sog'lom to'qimasi maksimal darajada saqlab qolinadi. Bu ayniqsa reproduktiv yoshdagi ayollar uchun muhim hisoblanadi. Ayrim hollarda esa tuxumdonning qisman yoki to'liq rezektsiyasi amalga oshiriladi. Profilaktika tuxumdon kistalarining oldini olishda muhim o'rin tutadi. Ayollarning muntazam ginekologik ko'rikdan o'tishi kasallikni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, gormonal buzilishlarni o'z vaqtida davolash, yallig'lanish kasalliklarining oldini olish va sog'lom turmush tarziga rioya qilish profilaktikaning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. To'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik va stressni kamaytirish ham reproduktiv tizim salomatligini saqlashga yordam beradi. Gormonal preparatlarni faqat shifokor tavsiyasi asosida qabul qilish zarur, chunki nazoratsiz qo'llash tuxumdon faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xulosa

Tuxumdon kistalari ayollar reproduktiv tizimining keng tarqalgan patologik holatlaridan biri bo'lib, ularning klinik va morfologik xususiyatlarini chuqur o'rganish zamonaviy ginekologiyaning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Ushbu maqolada tuxumdon kistalarining rivojlanish omillari, klinik belgilari, morfologik tuzilishi va diagnostik imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kasallikning rivojlanishida gormonal buzilishlar, irsiy moyillik, yallig'lanish kasalliklari va ekologik omillar muhim rol o'ynaydi. Klinik jihatdan qorinning pastki qismida og'riq, hayz siklining buzilishi va reproduktiv funksiyaning pasayishi asosiy simptomlar sifatida namoyon bo'ladi. Ayrim hollarda kasallik simptomsiz kechib, faqat profilaktik tekshiruvlarda aniqlanishi mumkin. Zamonaviy diagnostika usullari, ayniqsa ultratovush tekshiruvi, laborator tahlillar, laparoskopiya va morfologik tekshiruvlar kasallikni aniq tashxislash imkonini beradi. Profilaktik choralar, muntazam ginekologik nazorat va sog'lom turmush tarziga rioya qilish kasallikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. *Women's Reproductive Health Guidelines*. Geneva, 2022.
2. Berek J.S. *Berek & Novak's Gynecology*. Philadelphia, 2020.
3. Axmedov A.A. *Ginekologiya asoslari*. Toshkent, 2019.
4. Karimova D.Sh. Ayollarda tuxumdon kasalliklari diagnostikasi. *Tibbiyot jurnali*, 2021.
5. Rasulov B.B. Reproktiv salomatlik va ginekologik patologiyalar. Toshkent, 2020.
6. Yo'ldosheva M.K. Tuxumdon kistalarining klinik kechishi. *Akusherlik va ginekologiya axborotnomasi*, 2022.
7. Ismoilova N.R. Zamonaviy ginekologik diagnostika usullari. Toshkent, 2021.